

De buschauffeur

Leni Wesly woont met haar vader, moeder en broertje in Maastricht. In het begin merkt Leni weinig van de oorlog. Dan mag ze op een dag van de altijd vriendelijke buschauffeur niet met de bus mee. Ze begrijpt er niets van. Zo ontdekt ze dat Joods zijn haar anders maakt.

Met de bus

Leni zit in de eerste klas van de lagere school. Ze gaat naar een speciale school in de stad. Elke ochtend stapt Leni in de bus bij de halte aan de Koning Clovisstraat. In het begin brengt haar moeder haar naar de halte, maar al snel gaat ze alleen. Eigenlijk is het helemaal niet spannend, ook al is ze nog maar zes jaar. De buschauffeur kent haar en groet haar altijd vriendelijk. Meestal wacht hij met weggrijpen tot Leni veilig zit. Op de markt stapt Leni uit. Dan is het nog een klein stukje lopen naar de synagoge, waar Leni met andere Joodse kinderen les krijgt. Leni zit vooraan bij de kleintjes, achter hen zitten de oudere kinderen. Soms komt een kind ineens niet meer. Dat is wel een beetje spannend.

🔦 Na de zomervakantie van 1941 moeten Joodse kinderen apart naar school.

Buitengesloten

Op een ochtend in november staat Leni rillend bij de halte. Het waait hard en ze is blij dat de bus eraan komt. Voor ze begrijpt wat er gebeurt, rijdt de bus weer weg. Beduusd kijkt ze de bus na. Dan

uit-slui-ten

sloot uit, uitgesloten er niet bij mogen horen, apart gezet worden

spertijd

tijd waarin iets verboden is, bijvoorbeeld buiten op straat zijn.

dringt het tot haar door wat de chauffeur haar uit de bus toesnauwde: 'Joden kunnen niet meer met de bus mee'. De toon waarop hij het zei doet Leni pijn. De kou dringt ook naar binnen. Ze voelt zich ineens *uitgesloten*, anders en heel alleen.

Lopend naar school

Voortaan gaat Leni lopend naar school. Drie kwartier heen, drie kwartier terug. Eén keer heeft haar vader de route met haar gelopen, daarna wist ze zelf de weg. Volgende week moet ze een nieuwe route leren. Haar ouders hebben een brief gekregen: binnen twee weken wordt hun huis aan Duitsers gegeven. Zomaar. Nu moeten ze verhuizen naar een ander huis in een andere wijk.

gevaarlijker om Joods te zijn, daarom gaan ze onderduiken. Leni denkt aan haar plekje in het lokaal dat vanaf morgen ineens leeg blijft.

🔦 In de omgeving van Maastricht dook een aanzienlijk aantal Joden onder. Door verraad werden veel Joden toch opgepakt en omgebracht.

Bij de Smits

Op het station van Voerendaal staan twee mannen op hen te wachten. Leni gaat met de ene man mee, haar broertje met de andere. Leni kijkt om en zwaait naar haar vader en moeder. Leni huilt, heel zachtjes. Pas de volgende ochtend als ze uit bed komt, maakt Leni kennis met Ans Smit en haar ouders. Ze spreken af dat Leni vanaf nu Truus uit Rotterdam is. Aan iedereen die het wil weten, vertellen ze dat Truus door de bombardementen op Rotterdam wees geworden is. Dan lijkt ineens alles weer normaal. Truus uit Rotterdam mag gewoon met Ans mee naar de gewone school. En ze spelen samen op straat alsof er niets aan de hand is.

🔦 Aan het begin van de Tweede Wereldoorlog waren er ruim 500 Joden lid van de Joodse gemeente van Maastricht. Na de oorlog waren dat er nog ongeveer 120.

Met de trein

Leni loopt zo stil als ze kan naast haar vader naar het station. Het is *spertijd*. Leni draagt een kleine koffer met wat kleren en spulletjes. Haar vader heeft het kort aan haar uitgelegd. Het is steeds

Vanaf het onderduikadres schrijft Leni briefjes aan haar ouders. Schrijf een briefje waarin Leni het voorval met de bus vergelijkt met haar leven bij de familie Smit.

Wanneer werd jij buitengesloten? Schrijf op wat er gebeurde, wat dat met je deed en hoe deze ervaring jou heeft veranderd.

Leni kon niet veel meenemen. Bedenk welke spulletjes in haar koffer zaten. Teken die.

Denk na over het moment dat iemand wordt uitgesloten. Wat zie je op het gezicht? Welke kleuren passen erbij? Maak er een tekening van.

Maak een mindmap over uitsluiting. Denk na over de twee kanten: buitensluiten en buitengesloten worden. Welke gevoelens horen erbij?

In Voerendaal spreken ze af dat Leni een wees uit Rotterdam is. Schrijf op wat Leni, Ans en meneer en mevrouw Smit hebben gezegd. Wat voelde Leni daarbij?

Uitsluiting in de oorlog

Tijdens de Tweede Wereldoorlog zorgt de Duitse regering ervoor dat Joden *in een kwaad daglicht* worden geplaatst. Door *propaganda* en buitensluitende maatregelen worden Joden apart gezet. De opzet slaagt: veel mensen gaan hen wantrouwen en vermijden.

Zondebok gezocht

Na de Eerste Wereldoorlog gaat in Duitsland het idee leven dat Duitsland had kunnen winnen als de bepaalde groepen uit het volk de oorlog meer hadden gesteund. Al snel wordt naar de Joden gewezen: er wordt gezegd dat ze niet meevochten aan het front en zouden rijk zijn geworden van de oorlog. Zo worden de Joden slachtoffer van pesterijen en onderdrukking.

Volgens de rassenleer van de nazi's is hun eigen ras superieur, beter dan alle andere. Zeker beter dan de Joden, die helemaal onderaan staan.

Anti-Joodse maatregelen

In 1933 komt Adolf Hitler aan de macht. Hij gelooft in schuld van de Joden en hij neemt meteen maatregelen. Hij roept mensen op om alleen Duitse producten te kopen. In 1935 voert hij de Rassenwetten in waardoor Joden hun burgerrechten en stemrecht verliezen. Ook mogen ze niet meer voor de overheid werken. Veel Joden vluchten naar het buitenland. Dat is precies de bedoeling. Een jonge vluchteling in Parijs hoort al het slechte

nieuws en schiet uit woede een Duitse diplomaat dood. De propagandaminister Goebbels gebruikt dit om de haat tegen de Joden nog groter te maken. Van 9 op 10 november 1938 worden overal in Duitsland synagogen en winkels kapotgeslagen en in brand gestoken. Joden worden aangevallen, gearresteerd en vermoord. De politie grijpt niet in. Volgens Goebbels lokken Joden dit geweld uit, daarom moeten zij ook de schade betalen.

De nacht in november wordt Kristallnacht genoemd. De naam verwijst naar al het kapotgeslagen glas.

Oorlog in Nederland

In 1940 vallen de Duitsers ons land binnen. Na de *capitulatie* worden de Joodse ambtenaren ontslagen. Bijna wekelijks worden nieuwe maatregelen ingevoerd, die ingrijpen in het leven van Joodse burgers. Ze moeten hun radio's inleveren en later fietsen, telefoons en bijna al hun bezittingen. Ook mogen ze steeds minder. Zo

mogen Joodse artsen, apothekers en makelaars alleen nog andere Joden helpen. Winkels moeten eerder sluiten. Joden mogen niet op het strand, in het park of in het zwembad komen. Ze mogen niet autorijden. Ze mogen niet sporten of vissen of verkopen of studeren. Vanaf mei 1942 moeten alle Joden vanaf 6 jaar een ster zichtbaar op hun kleding dragen.

Door de anti-Joodse maatregelen zijn veel mannen werkloos. Zij moeten in werkkampen onder slechte omstandigheden werken op het land of wegen aanleggen.

Uit het zicht

Van de ene op de andere dag worden Joden uit hun huis gezet. Ze moeten in een aparte Joods wijk wonen. Niemand mag de wijk in of uit zonder toestemming. **Stapsgewijs wordt de Joodse bevolking uit het normale leven weggehaald. De Joden raken door alle maatregelen uit het zicht van de rest van de bevolking.** Niemand kan nog nagaan of wat de propaganda over de Joden vertelt waar is. Bijna ongemerkt worden 102.000 Nederlandse Joden weggevoerd en vermoord.

Het percentage Joodse slachtoffers is in Nederland 85%, het hoogste percentage in West-Europa.

Vervreemd

Na de bevrijding blijft het *antisemitisme* in Europa groot. Joden die de oorlog overleven, komen terug in een samenleving aan waar niemand belangstelling heeft voor hun verhaal. Hun huizen zijn verkocht en hun spullen zijn verdwenen. Ook moeten ze lang wachten op informatie over vermiste familie. Door de kille ontvangst voelen veel Joden zich vervreemd van Nederland en emigreren naar Israël, de Verenigde Staten of Canada.

Duitse Joden die voor de oorlog naar Nederland zijn gevlucht, worden bij hun terugkeer uit de kampen in Nederland als buitenlandse vijand gevangengenomen.

iemand in een kwaad daglicht plaatsen

slechte dingen over iemand vertellen

pro-pa-gan-da

verspreiden van misleidende informatie in het nadeel van een bepaalde groep met als doel anderen te overtuigen van de eigen ideeën

ca-pi-tu-la-tie

overgave aan de tegenstander

an-ti-se-mi-tis-me

discriminatie tegen mensen met een Joodse afkomst

Zoek uit wat Stolpersteine of struikelstenen zijn. Liggen er bij jou in de buurt struikelstenen? Waar en voor wie?

Schrijf als journalist en ooggetuige een krantenartikel over de Kristallnacht.

Hoe schrijf je over wat je gezien en gedacht hebt?

Maak een tekening om anderen te overtuigen van jouw mening over iets wat jij belangrijk vindt.

Praat met elkaar over propaganda. Het werkt ongemerkt, speelt in op emotie en geeft een simpel zwart-wit wereldbeeld. Formuleer samen een definitie.

Schrijf een brief aan iemand die uit het zicht is verdwenen, maar waar je graag contact mee wilt houden. Waar schrijf je over?

Wat als ... niemand de propaganda over de Joden had geloofd? Fantaseer erover en schrijf het in een verhaal.